

להלכה בכל אופן חל איסור אחד על חברו, שאיסור אשת אח חל על איסור אחות אשה משום 'איסור מוסיף', ואיסור אחות אשה חל על אשת אח משום 'איסור כולל' (מאירי; מהרש"ל. וכן נראית דעת הרמב"ם).

דפים לב – לג

נג. האם איסור חל על איסור באופנים דלהלן?

- א. באיסור כולל.
- ב. באיסור מוסיף.
- ג. בבת אחת.
- ד. הבא על חמותו שהיא אשת איש.
- ה. זר ששימש במקדש בשבת.
- ו. בעל מום ששימש בטומאה.
- ז. זר שאכל מליקה.

א. איסור כולל (= איסור מורחב, שכולל מושאים נוספים באיסורו) – לרבי שמעון אינו חל על איסור, ולרבי יוסי – אין הדבר מוסכם; לרבי יוחנן ולרבי אבהו לא חל אלא לקוברו בין רשעים גמורים כנ"ל, ולבר קפרא ורבי חייא – חל. ורב אשי הסיק (ערשב"א) שלא נחלקו לענין חיוב אלא לענין לקוברו בין רשעים גמורים (ערמב"ן).

לרבי מאיר איסור חל על איסור בכולל (כדלהלן לד. וכן דעת חכמים בברייתא ד"ש אוכל אכילה אחת. וכן פרש רב לסתם מתניתין להלן. וע' חולין קא).

א. כתבו התוס' שאיסור קל אינו חל על איסור חמור לרבי יוסי אפילו בכולל (ע"ע בשער המלך הל' איסורי ביאה דף סד ע"א).

ב. עוד מבואר בתוס' שאיסור הכולל בשם אחר [כגון אשת איש ונעשית חמותו, שנאסר בשאר קרובותיה בשם אחר], דינו שנוי במחלוקת האמוראים האם נחשב איסור כולל אם לאו [ואולם איסור אכילת קדשים ואיסור עבודה נחשבים כשם אחד לענין זה, ששניהם נאסרו בלשון קריבה]. והרמב"ן בשם הראב"ד חולק וסובר שנחשב ל'איסור כולל' גם בשני שמות (ובמרכבת המשנה כתב בבאור דברי הראב"ד בהשגות (ביא"מ ט, יב) שאין זה 'כולל', ואפילו באיסור טומאה בקדשים באכילה ובעבודה). וכן משמע בריטב"א.

ואף להתוס', יש מי שכתב שלחכמים החולקים על רבי יוסי באשת איש ונעשית חמותו, נחשב זה לאיסור כולל, וכן הלכה (עפ"י שער המלך – איסורי ביאה דף סג ע"ד).

ג. להלכה, איסור כולל חל אפילו אינו חמור מהראשון (ערמב"ם שגגות ד, א; מאכ"א ה, ו; איס"ב יז, ח; ביא"מ ט, יב וכס"מ [ועראב"ד שם]; מאירי; רש"ל).

בכל מקום שאין איסור חל על איסור, לדעת רבי יוסי חל לענין קבורה בין רשעים גמורים בעובר במזיד, ואין חילוק בין איסור כולל ומוסיף או אופן אחר (רמב"ן). ולדברי רבי שמעון כשם שאין מועיל לחיוב חטאת ומלקות, כך לא לענין קבורה בין רשעים גמורים, (עפ"י תוס' ורמב"ן). ויש מי שפירש שרבי שמעון לא חלק אלא לענין חטאת אבל מודה לענין קבורה בין רשעים גמורים (עריטב"א בשם מורו הר"ם). וע"ע בית הלוי ח"א מד.

וקבורה בין רשעים גמורים, פרש"י והמאירי: אצל הנסקלים והנשרפים. והתוס' חולקים ומפרשים: אצל רשעים כמותו (וכן נקט רש"ל לעיקר. ויתכן לפי"ז שאף בנשרפים עצמם יש חילוק בין עובר על איסור אחד לשנים, ובוה מיושבים דברי הראב"ד בהל' איסור"ב ב,ו מקושית המ"מ).

ב. איסור מוסיף (= שכולל אנשים נוספים שלא נאסרו באיסור הקודם) – לרבי שמעון לא חל על איסור ולרבי יוסי (ורבי מאיר. לד.) חל.

א. אין נחשב מוסיף על אנשים אלא אם אותם אנשים קיימים, אבל אם אין אנשים במציאות שייאסרו באותו איסור – אין זה איסור מוסיף (רמב"ם שגגות ד,ג וראשונים כאן – עפ"י הסוגיא בכריתות יד).

ב. אפילו איסור קל חל על החמור לרבי יוסי, אם הוא מוסיף עליו (כן הוכיחו התוס'). וכן הלכה (ערמב"ם שם; מאירי). ולרבי שמעון לא חל אפילו חמור על קל (ע' כריתות כג. ותוס'). ואין הדבר מוסכם (ע' תו"י כריתות יד: ורמב"ן).

ג. כתבו ראשונים שאיסור הנאה על איסור אכילה נחשב 'איסור מוסיף' (עפ"י רש"י ורי"ף וריטב"א להלן לד. רש"י חולין קא. כריתות יד. ריטב"א כאן; רשב"א חולין קיג. פירוש המשנה לרמב"ם כריתות שם). ויש חולקים (עתוס' חולין קא. שנחשב 'איסור חמור' ולא 'מוסיף').

יש מי שכתב שאפילו אם האיסור השני הוסיף איסור אכילה שלא כדרך, דבר שהיה מותר מצד האיסור הראשון – הרי זה 'מוסיף' (עפ"י שאגת אריה עו). ויש מי שחולק (עפ"י ברוך טעם שער הכלל).

ד. התוס' הוכיחו ש'איסור מוסיף' נחשב גם כשאין שני השמות שוים, מתוך שהוא מוסיף איסור על אחרים, אפילו משם אחר, חל גם על זה.

ג. בבת אחת; לרבי שמעון, הסיקו שבזה נחלקו רבי חייא ובר קפרא, אם חייב אחת או חייב שתיים. ולרבי אשי נחלקו לענין לקוברו בין רשעים גמורים.

ולרבי יוסי (ורבי מאיר. לד.) ודאי חייב שתיים (ולרבי אשי, לא דיבר ר' יוסי על דיני אדם, אבל ממקום אחר מוכח שר"י מחייב באיסור מוסיף וה"ה בבת אחת. עפ"י ראשונים).

א. לדברי המחייב אחת (וכן דעת ריה"ג לרבא – בחולין קא:), יש לחייב על האיסור החמור יותר (עפ"י תוס' [וצ"ע בדברי הרמב"ן וש"ר לד רע"א שהקשו על יוה"פ ושבת איזה מהן אתה מוציא – והלא שבת חמורה ומאי קושיא]. ומשמע שאפילו התרו בו משום הקל ולא משום החמור – פטור, שלא חל עליו אלא החמור). ואולם אם האיסור החמור הותר מכללו, חל עליו האיסור השני, ולכך לבר קפרא, זר ששימש בשבת אינו חייב משום שבת שהותרה במקדש אלא משום זרות. וכן בעל מום טמא חייב משום מום (עפ"י תו"י ד"ה ר' חייא).

ב. כתבו הראשונים על פי סוגיית הגמרא שלדברי המחייב ב'איסור מוסיף' ודאי חייב בבת אחת.

ג. להלכה, בבת אחת איסור חל על איסור (רמב"ם מאכלות אסורות ה,ה ועוד).

ד. באיסור החל למפרע; מדברי המאירי (לד. ד"ה כהן) משמע שיש צד בסברא שיום הכפורים החל בשבת ונודעה קביעות היום רק בשחרית, הרי זה נידון כאילו חל האיסור בשעת הידיעה ולא בתחילת היום, ולא יחשבו שבת ויוהכ"פ כאיסורים הבאים בבת אחת.

ד. הבא על חמותו שהיא אשת איש; לתנא קמא – נידון בחמורה. לרבי יוסי, נידון באיסור הראשון שיבוא

עליו. [אמנם כשנאסרה בתחילה משום חמותו ואחר כך נעשתה אשת-איש, חל איסור אשת-איש משום שהוא מוסיף אנשים אחרים, מכל מקום נידון באיסור הראשון שהרי חמותו בשריפה ואשת איש בחנק והשריפה חמורה].

א. חמותו ונעשתה אשת איש, ולא התרו בו משום חמותו אלא משום אשת איש – חייב משום אשת איש שהרי זה איסור מוסיף (ריטב"א).

ב. לדעת הסוברים שלרבי יוסי איסור חל על איסור בכלל, צריך לומר שאשת איש ונעשית חמותו אינו נחשב כאיסור כולל, אעפ"י שנאסר בשאר קרובות כשנשא את בתה, אין איסורו בהן מאותו שם אלא משם אחר, אבל לפי האומרים שלרבי יוסי אין איסור חל על איסור אפילו בכלל, מוכח בגמרא שלדעתם איסור כולל הוא (עפ"י תוס'). וכמה ראשונים חולקים וסוברים שלכל הדעות הריזה בכלל 'איסור כולל' ומדובר כאן כשאין קרובות נוספות שנאסרו.

ה. זר (או בעל מום. רמב"ן) ששימש במקדש בשבת [בעבודה שיש בה חילול שבת ובקרבת הדוחה את השבת, כגון בשחיתת פרו של אהרן, שהשחיטה מלאכה היא ואינה כשרה אלא באהרן]; רבי חייא אומר: חייב שתיים, משום זרות – מלקות, אבל חטאת אין בדבר מפני שאין זה איסור כרת. ראשונים) ומשום שבת. בר קפרא אומר: אין חייב אלא אחת – משום זרות, אבל שבת שהותרה במקדש לא חלה על איסור זרות. והסיקו שנחלקו אליבא דרבי שמעון וכגון שחלו שני האיסורים בבית אחת, כגון שהביא שתי שערות בשבת, והרי באותה שעה חלו עליו איסור זרות ואיסור שבת (לשבת זו, אבל לשבת הבאה כבר קדם איסור זרות. רמב"ן וריטב"א).

[בזה אחר זה – הרי איסור שבת כולל מלאכות נוספות ולכן הוא חל על איסור זרות לדעת האומרים איסור חל על איסור בכלל. ואעפ"י שהבערה אינה אלא בלאו והוא איסור קל מזרות, שם שבת חמור הוא (עפ"י מאירי וריטב"א). ונראה לכאורה שהוא גם 'איסור מוסיף' – שמוסיף איסור לכהנים].

א. זר שהקטיר בשבת, לרבי יוסי שאמר הבערה ללאו יצאה ולא לכרת, אין חל איסור שבת שהוא בלאו על איסור זרות שהוא במיתה, ואעפ"י שאיסור שבת כולל מלאכות אחרות (עפ"י תוס').

ולדברי הירושלמי (מובא בגליון הש"ס לרעק"א) כיון שרוצה בעיכולם – כמבשל הוא.
ב. להלכה פסק הרמב"ם (ביאת מקדש ט, יב) שחייב שתיים, משום שבת ומשום זרות. והראב"ד העמיד בבית אחת. ובכסף משנה הקשה על דבריו הלא לפי מה מסקנת הסוגיא ופסק הרמב"ם איסור חל על איסור בכלל וא"כ אף בזה אחר זה חייב שתיים (וכן הקשה מהרש"ל).

ג. מבואר בגמרא שלדעת האומר שחיתת פרו של אהרן כשרה בזר, אין חזר חייב עליה משום זרות. וע' גם בספר אור שמח (ביאת מקדש ט, ז). וזה דלא כמו שכתב בספר מקדש דוד (טו, ד) לחייב.

ו. בעל מום ששימש בטומאה בקרבן ציבור שדוחה את הטומאה; לרבי חייא חייב שתיים, משום בעל-מום ומשום טומאה (מלקות ולא חטאת. ראשונים) ומשום טומאה. ולבר קפרא אינו חייב אלא משום בעל-מום. ופרשו מחלוקתם בבית אחת, כגון בקטן שהגדיל וחלו עליו שני האיסורים בבית אחת, או כגון שחתך אצבעו בסכין טמאה. (ודוקא בטומאה זו, אבל אם טבל ונטמא שוב, כבר קדם איסור בע"מ. רמב"ן).
התוס' פירשו שהיתה אצבעו חתוכה עד משהו אחרון, שכשנגע בסכין נטמא ונעשה בע"מ (תוס'). ובריטב"א נראה שאפילו קדמה הטומאה למום, הואיל ונעשה הדבר באותו מעשה ובתוך כדי דיבור – נחשב 'בת אחת'.

[ובזה אחר זה, לדעת האומרים איסור חל על איסור בכולל, חל איסור טומאה על איסור בעל מום מפני שכולל איסור אכילה].

א. זר ששימש בטומאה אינו חייב משום טומאה (תוס'; רמב"ם ביאת המקדש ט,יא), שלא הוזהרו בטומאה אלא כהנים, כמו שנאמר דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו... (תוס'). ויש מי שכתב בטעם הדבר שלא הוזהר הטמא אלא הראוי לעבוד ולא זר (כסף משנה שם). יש מי שכתב שלפי הטעם שכתבו התוס' אף בכמה שהזר כשר אינו מוזהר משום טומאה, משא"כ לפי הטעם השני (עפ"י דבר אברהם ח"ג ו.ו. ונראה לכאור' שאף להתוס' י"ל שגילה הכתוב בבני אהרן וה"ה לכל העובדים הכשרים בבמה, שאין מסתבר שהכהן יגרע בה מהזר).
והמאירי כתב שזר ששימש בטומאה דינו כזר ששימש בשבת.
ב. זר שהוא בעל מום, נראה שחייב משום זרות ולא משום בעל מום (עפ"י מנחת חינוך ערה).

ז. זר שאכל מליקה; רבי חייא אומר: חייב שתים, משום זרות ומשום נבילה. ולבר קפרא אינו חייב אלא משום זרות. [גם כאן חלו שני האיסורים בבת אחת, בשעת זריקת הדם (עפ"י תוס' ועוד), אבל 'איסור כולל' אין שייך באלו, הלכך בזה אחר זה לא חל איסור על איסור לכולי עלמא].
א. הראב"ד כתב לפרש שלכך זרות ונבילה חלים כאחת, מפני שכשהביא סימני גדלות חלים עליו איסור זרות ואיסור נבילה אעפ"י שהעוף הזה עדיין לא נמלק, מ"מ חל עליו איסור נבילה כלפי נבלות אחרות. ושאר הראשונים חולקים (ערמב"ן וריטב"א ומאירי. וכ"מ מרש"י ותוס' ורמב"ם מעה"ק יא,ט).
ב. הלכה כרבי חייא לחייב שתים (רמב"ם שם).

דף לד

נד. א. אכל אדם אכילה אחת ונתחייב עליה חמשה קרבנות – כיצד?
ב. שנים שקידשו שתי נשים והוחלפו בשעת כניסתן לחופה – כיצד אפשר שיתחייבו בין כולם ט"ז חטאות ויותר?

א. טמא שאכל חלב ביום הכיפורים והיה נותר מן המוקדשין – חייב ארבע חטאות (משום אכילת קודש בטומאת הגוף; אכילת חלב; אכילת נותר; אכילה ביוהכ"פ) ואשם אחד (אשם מעילות).
[מבואר במקום אחר (כריתות יד) שמדובר שאכל כזית חלב ואכל עוד כזית מאכל אחר להשלמת שיעור ככותבת, כגון שאכל כוליה בחלבה או שאר מיני מאכלים, אבל אכל כזית בלבד אינו חייב משום יוהכ"פ. ואם אותו כזית נוסף הוא של פיגול – חייב חטאת נוספת. ואולם חתיכה אחת אי אפשר שתהיה פיגול ויהא בה חיוב נותר, אלא או מבהמה אחרת, או מאותה בהמה וכגון שחלק אחד ממנה עלה ע"ג המזבח ופקע פיגולו ע"כ, ולכך יכול לחול עליו איסור נותר. ואם אכל ממנה עוד כזית דם – חייב חטאת נוספת אלא ששוב אין כאן 'אכילה אחת' שהרי אין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים].
אם היה שבת והוציאו מרשות לרשות בפיו (ובליעתו זוהי הנחתו. תוס') – חייב חטאת משום מלאכת שבת, וגם משום מלאכת יוהכ"פ – למ"ד יש עירוב והוצאה ליוהכ"פ (וכן הלכה. רמב"ם, תוס', רשב"א, ר"ן ועוד; או"ח תטז, ד, תרי"א, ב. וע' שאג"א ע). ויש דעת תנאים שעל חילול שבת ויוהכ"פ אינו חייב אלא אחת (ע' בחולין קא ובראשונים).